

УДК 811.116.2-047.23-057.875:37.015.31:316.347
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-2-45>

Алла НІКІТИНА,
orcid.org/0000-0001-6600-5451
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) *a.v.nikitina2017@gmail.com*

Оксана КРАВЧУК,
orcid.org/0000-0002-5170-9736
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки та соціально-гуманітарних наук
Державного закладу «Луганський державний медичний університет»
(Рівне, Україна) *kravoksana27@gmail.com*

Тетяна КАРЛОВА,
orcid.org/0000-0001-6241-7774
кандидат філологічних наук, доцент,
завкафедри мовної підготовки та соціально-гуманітарних наук
Державного закладу «Луганський державний медичний університет»
(Рівне, Україна) *karlovate@gmail.com*

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальним завданням суспільства на сучасному етапі є формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості. Національна свідомість особистості залежить від рівня сформованості в неї компетентностей, пов'язаних зі знаннями про культурні традиції, звичаї, цінності, з виробленими вміннями розкодовувати, усвідомлювати й використовувати у власній мовленнєвій практиці важливі національні смисли як колективні й індивідуальні маркери. Стаття присвячена проблемі вивчення прецедентного феномена як засобу формування національної ментальності в процесі вивчення української мови. Розглянуто можливості прецедентного тексту, який містить прецедентні феномени і є ефективним засобом формування в здобувачів національної ментальності. Наголошено на тому, що текст є дієвим дидактичним інструментом, який виконує на заняттях різні функції. Особливу увагу звернено на прецедентні тексти і на більш широке поняття – прецедентні феномени як текстові засоби навчання мови. Зроблено акцент на необхідності розроблення методик, спрямованих на вдосконалення загальнокультурної грамотності й спілкування державною мовою – ключових компетентностей здобувачів вищої освіти.

Визначено значущість формування національної ментальності, яка є частиною загальнокультурної грамотності, тобто це розумовий процес, успадкування традицій і стереотипів, обізнаність та самовираження у сфері культури. Доведено, що на основі національної ментальності приходить усвідомлення власної національної ідентичності. Витлумачено такі ключові поняття, як «національна ментальність» і «прецедентний феномен». Зіставлено поняття «ментальність» і «менталітет». Зазначено, що до прецедентних феноменів відносять не лише прецедентні тексти, а й прецедентні імена, прецедентні висловлювання, прецедентні ситуації; обґрунтовано необхідність їх використання на заняттях з української мови.

Ключові слова: прецедентний феномен, національна ментальність, менталітет, прецедентний текст, засіб навчання мови.

Alla NIKITINA,

orcid.org/0000-0001-6600-5451

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Language
Luhansk National Taras Shevchenko University
(Poltava, Ukraine) a.v.nikitina2017@gmail.com*

Oksana KRAVCHUK,

orcid.org/0000-0002-5170-9736

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training
and Social and Humanitarian Sciences
Luhansk State Medical University
(Rivne, Ukraine) kravoksana27@gmail.com*

Tetyana KARLOVA,

orcid.org/0000-0001-6241-7774

*Candidate of Filological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training
and Social and Humanitarian Sciences
Luhansk State Medical University
(Rivne, Ukraine) karlovate@gmail.com*

PRECEDENT PHENOMENON AS A MEANS OF FORMING A NATIONAL MENTALITY IN THE PROCESS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE

The urgent task of society at the present stage is the formation of a nationally conscious, spiritually rich language personality. The national consciousness of an individual depends on the level of competences formed in it, related to knowledge about cultural traditions, customs, values, with developed skills to decode, realize and use in one's own speech practice important national meanings as collective and individual markers. The article is devoted to the problem of studying the precedent phenomenon as a means of forming the national mentality in the process of learning the Ukrainian language. The possibilities of a precedent text, which contains precedent phenomena and is an effective means of forming a national mentality in students, are considered. It is emphasized that the text is an effective didactic tool that performs various functions in classes. Special attention is paid to precedent texts and to a broader concept – precedent phenomena as textual means of language learning. Emphasis is placed on the need to develop methods aimed at improving general cultural literacy and communication in the state language – the key competencies of students of higher education.

The significance of the formation of the national mentality, which is part of general cultural literacy, is determined, that is, it is a mental process, the inheritance of traditions and stereotypes, awareness and self-expression in the field of culture. It has been proven that awareness of one's own national identity is based on the national mentality. Such key concepts as "national mentality" and "precedent phenomenon" are explained. It is noted that precedent phenomena include not only precedent texts, but also precedent names, precedent statements, precedent situations; the need for their use in Ukrainian language classes is substantiated.

Key words: *precedent phenomenon, national mentality, mentality, precedent text, means of language learning.*

Постановка проблеми. У сучасній лінгводидактиці й практичній методиці навчання української мови актуальною є проблема, що стосується ефективного використання найважливішого інструментарію з-поміж дидактичних засобів навчання на заняттях з української мови – навчального тексту. Текст є і предметом вивчення, оскільки містить мовні одиниці різного смислового, граматичного й стилістичного змісту, і водночас є дидактичним засобом навчання мови, засобом формування ключових і предметних компетентностей – динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, переконань здобувачів.

У словнику-довіднику з української лінгводидактики зазначено, що посиленою увагою є до тексту як ефективного засобу навчання мови, «оскільки він дає змогу показати функціонування мовних одиниць» (Словник-довідник, 2015: 241).

Нині особливо значущим для закладів освіти є формування громадянина України – національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, а національна свідомість особистості залежить від рівня сформованості в неї компетентностей, пов'язаних зі знаннями про культурні традиції, звичаї, цінності, з виробленими вміннями розкодувати, усвідомлювати й використовувати у власній мовленнєвій практиці важливі націо-

нальні смисли як колективні й індивідуальні маркери. Здобувачі мають навчитися визначати себе як носіїв українства в широкому значенні, не загубитися в глобалізованому світі, визначати загальнолюдські, національні й особистісні цінності, що, безумовно, допоможе їм реалізуватися в житті.

Аналіз досліджень. Текст як дієвий дидактичний інструмент виконує на заняттях різні функції. У цій публікації зосередимося на можливостях тексту формувати національну ментальність здобувачів. Які ж тексти якнайкраще спрямовані на це? Пропонуємо звернути увагу на прецедентні тексти і на більш широке поняття – прецедентні феномени як на текстові засоби навчання мови – лінгвістичні метамовні одиниці, спрямовані на формування національної ментальності здобувачів.

Роль прецедентних текстів як засобів національно-патріотичного виховання, аналіз їх семантичних і функційних якостей, виховний потенціал прецедентних текстів у дискурсі заняття з української мови достатньо широко висвітлені в публікації А. Нікітіної (Нікітіна, 2015: 237). Власні педагогічні спостереження, аналіз наукових праць лінгвістів і лінгводидактів (О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Єрмоленко, Т. Кальченко, Ж. Колоїз, М. Пентиліук, Л. Рускуліс, О. Селіванова, Т. Соловійова, М. Шевченко та ін.) доводять необхідність подальшого вивчення дидактичних функцій такого мовного засобу й водночас дидактичного засобу навчання української мови, як прецедентний феномен.

Незважаючи на те, що в методиці викладання української мови висвітлено чимало аспектів національно-патріотичного виховання, проблема використання прецедентного феномену як засобу формування національної ментальності не була об'єктом спеціального дослідження й не отримала належного теоретичного обґрунтування.

Мета статті: окреслити й проаналізувати використання прецедентного феномену як засобу формування національної ментальності в процесі вивчення української мови.

Виклад основного матеріалу. Погляд на прецедентний феномен як засіб формування національної ментальності зумовлений необхідністю розроблення методик, спрямованих на вдосконалення загальнокультурної грамотності і спілкування державною мовою – ключових компетентностей здобувачів вищої освіти.

Порушена в цій публікації проблема потребує визначення таких ключових понять, як «національна ментальність» і «прецедентний феномен». Викладач закладу вищої освіти повинен розібратися: що саме необхідно формувати в здобувачів, задля чого та за допомогою чого.

Національну ментальність розглядаємо як частину в складі загальнокультурної грамотності – розумовий процес, успадкування традицій і стереотипів, обізнаність та самовираження у сфері культури; на основі національної ментальності приходить усвідомлення власної національної ідентичності. Уважаємо, що національний характер та національна свідомість є складниками національної ментальності.

Поняття «ментальність» і споріднене «менталітет» є полідисциплінарними, надзвичайно складними для визначення, неоднозначно трактованими в різних галузях знань. Для викладача ЗВО й здобувачів вищої освіти важливе узагальнене, прикладне розуміння цих понять. Так, з філософського погляду, ментальність (від. лат. *mens (mentis)* – спосіб мислення, склад душі) – характеристика специфіки сприйняття та тлумачення світу в системі духовного життя того чи того народу, нації, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами. Зміст ментальності задається усталеними, карбованими історичним досвідом формами і способами виразу інтелектуальних та емоційних реакцій стереотипами поведінки, архетипами культури та соціопсихологічною налаштованістю соціальних суб'єктів (Філософський, 2002). Зіставляючи поняття ментальність і менталітет, дослідниця Т. Колотило доходить таких висновків: «менталітет є множиною когнітивних, емотивних і поведінкових стереотипів етносу, народу, нації, а ментальність – мисленнєвим, чуттєво-емоційним інструментарієм осмислення індивідом, соціальною групою, нацією всієї повноти навколишньої дійсності; ментальність за своїм змістом є більш гнучкою та сприйнятливою до трансформації, оскільки фіксує функціонально-динамічні аспекти людського досвіду, тоді як менталітет позначає змістові сторони такого досвіду; зміст цих соціокультурних феноменів формують природа, історія й соціокультурне середовище, в межах яких зростає та проживає тривалий час людина» (Колотило, 2017: 68). За коротким тлумачним словником лінгвістичних термінів, ментальність – це відображений у мові своєрідний спосіб мислення і світовідчужування, характерний для індивіда як представника мовної спільноти і для всієї спільноти (Українська мова, 2001: 87). Тобто ментальність відображає своєрідність сприйняття й пізнання світу особистістю як частиною певної спільноти, впливає на формування концептуальної й мовної картин світу. Аналіз публікацій таких учених, як Т. Видайчук, І. Голубовська, О. Горошкіна, С. Гурбанська, С. Єрмоленко, Т. Колотило, М. Пентиліук, О. Семенов та ін. свідчить про важ-

ливість формування національного світогляду й світосприйняття, відображення цих особливостей у мисленні й мовленні, вчинках і поведінці; необхідність вивчення історії української мови як джерела формування концептуальної й національно-мовної картини світу, національної ідентичності та історичної пам'яті. Концептуальна картина світу, – як зазначено в Концепції когнітивної методики, – є універсальною, пов'язаною із сукупністю знань про світ та відображеною в мовній картині світу, а мовна картина світу пов'язана з особливостями національного світосприйняття та є індивідуальним витвором кожної особистості (Пентиліук, 2004). Слушною є думка Т. Видайчук: «Спільність мови, культури, національного світогляду, самосвідомості утворюється поступово і разом із мовою є суттєвими ознаками нації. Тому дуже важливо через розуміння історії становлення рідної мови, знання фактів її розвитку формувати в молодого покоління національну ідентичність та історичну пам'ять» (Видайчук, 2022: 49). Імпонує висновок С. Гурбанської про те, що «поняття мовної картини світу тісно пов'язане з національним менталітетом, національною ментальністю, національним характером, національним темпераментом тощо» (Гурбанська, 2021: 136).

Своєрідний спосіб мислення людини, національний світогляд, сприйняття людиною навколишньої дійсності за допомогою мови не виникає спонтанно, цей процес тривалий, залежить від особливостей спілкування, відповідної мовної освіти, результатом якої стають сформовані компетентності.

Зараз не можна обмежуватися роботою над засвоєнням тільки структури мови, необхідно з'ясувати природу мови як суспільного явища. На цьому справедливо наголошує С. Єрмоленко: «Зосередження уваги переважно на формальній структурі мови не дає змоги вчителю розкрити комунікативний, орієнтований на спілкування, на дію, вплив, сприймання слова, зміст мовного навчання й виховання» (Єрмоленко, 2007: 104).

Формування в здобувачів національної ментальності за допомогою української мови ґрунтується насамперед на роботі з мовним матеріалом як засобом навчання, який забезпечує практичне засвоєння здобувачами функцій мови. Методисти радять пам'ятати, що здобувачам необхідне «... розуміння мови як своєрідного явища, без якого не може існувати суспільство протягом його історичного розвитку. Здобувачі мають засвоїти, що мова як найважливіший засіб спілкування не може бути відокремленою від суспільного життя людини, мова – це явище духовної культури, вона

зміцнює єдність народу (Практикум з методики, 2011: 296). «Засвоєння загальних відомостей про мову залежить від розвитку чуття мови й дару слова, мовних здібностей і генетичної здатності до формування мовної картини світу, членування предметного й поняттєвого світу мовними засобами. Мовна картина світу відбиває особливості сприймання людиною навколишньої дійсності, формує пізнання ментальності народу» (Практикум з методики, 2011: 294).

Як спроекувати ефективність, забезпечити формування рис національної ментальності? Яким же має бути такий мовний матеріал? Насамперед, він має бути своєрідним індикатором розмежування «свій – чужий», «зрозумілий – незрозумілий»; у ньому мають бути наявними: ознаки культурної ідентичності, загальнонаціональні символи, цінності, традиції, етичні норми, ідеї, пріоритети, мовні смаки, переконання, заковдані смисли, своєрідні жанрові ознаки (наприклад, українські народні думи), концепти й фрейми тощо. Це може бути представлено крилатими висловами, назвами подій, імен, предметів, текстами різноманітних жанрів.

Наявність цих ознак надає мовному засобу навчання спроможність формувати в здобувачів такі знання, уміння, навички: знання історії й розвитку української мови, основних історичних подій, культурних явищ, видатних історичних постатей, діячів науки, техніки, культури, спорту, медицини, економіки, освіти, природи рідного краю, країни загалом. Викладач-словесник має виявляти здатність використовувати дидактичні та розвивальні можливості навчальних текстів задля формування ціннісних орієнтирів, національно-культурної та громадянської ідентичності, морально-етичних якостей здобувачів та естетичного сприйняття ними світу.

Названі компетентнісні характеристики здобувачів освіти відображають основу національної ментальності, а ефективним засобом її формування вважаємо прецедентний феномен, який найчастіше представлений у методиці навчання української мови прецедентним текстом. Прецедентні феномени зберігають у згорнутому вигляді великий обсяг інформації, зміст якої визначає когнітивна база особистості, здатної до асоціативного сприйняття цієї інформації. Як визначає О. Селіванова, «прецедентний феномен – це компонент знань, позначення та зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальний і використаний у когнітивному й комунікативному плані. Розуміння текстів, що містять прецедентний феномен, ґрунтується

на фонових й енциклопедичних знаннях адресатів» (Селіванова, 2006: 492). До прецедентних феноменів відносять не лише прецедентні тексти, а й прецедентні імена, прецедентні висловлювання, прецедентні ситуації. На думку Ж. Колоїз, «Прецедентні тексти, будучи феноменами культури і цивілізації, загальновідомі, відтворювані, являють собою їх результат і підґрунтя подальшого продукування. Вони уналежнені до одиниць з високим ступенем прецедентності, отримують по кільканадцять і кількасот (а то й більше!) життів, оновлюють свою структуру та семантику і, відповідно, ціннісні характеристики» (Колоїз, 2018: 120). Погоджуємось з думкою, що прецедентний текст – текст, який містить особливо значущу, важливу, цінну для багатьох людей інформацію, закріпленій у свідомості значної кількості людей. Прецедентні тексти є важливим засобом навчання мови й виховання здобувачів (Словник-довідник, 2015: 195).

Т. Соловійова, аналізуючи прецедентні феномени в політичному дискурсі, доходить висновку, що «Прецедентні феномени за своєю природою є лінгвокультурними кодами, що сприяє реалізації паролно-ідентифікаційної функції. Вона активізує умовне розподілення учасників комунікації на «своїх» – «чужих», допомагає їх ідентифікувати» (Соловійова, 2022: 188).

Визначаючи й аналізуючи смисл прецедентного тексту, дослідники єдині в головному: прецедентні тексти – це тексти, важливі для конкретної особистості в когнітивному й емоційному аспектах, широко вживані в культурному середовищі, ціннісні для особистості й нації загалом. Важлива ознака прецедентних текстів – емоційне збагачення спілкування та заощадження мовних і мовленнєвих ресурсів, оскільки зміст прецедентного тексту всім відомий, слухачі за певною фразою, цитатою розгадують інформацію з тексту.

У ролі засобу навчання на заняттях з української мови можуть бути використані такі прецедентні феномени: *прецедентне ім'я* (індивідуальне ім'я, пов'язане з широковідомим текстом, прецедентною ситуацією); *прецедентні висловлювання* (використані мовцем цитати з відомого

тексту, крилаті вислови, прислів'я тощо, за якими слухачі уявляють ситуацію й розуміють смисл); *прецедентна ситуація* (відображає усвідомлені учасниками спілкування смисли в певних подіях, поведінці людей чи персонажів – історичні події, державні свята, національно-обрядові дії тощо). Прецедентний текст містить прецедентні феномени і є ефективним засобом формування в здобувачів національної ментальності. Прецедентні феномени можна вважати засвоєними здобувачами, якщо їх використовують у вторинних текстах (а це тексти, створені самими здобувачами), умовою використання прецедентних феноменів є усвідомлення їх смислів і практичного вжитку під час спілкування.

Викладач ЗВО, використовуючи прецедентні феномени на заняттях з української мови, повинен урахувати важливу умову прецедентності – наявність спільної ментально-вербальної бази автора та здобувача, сформованість у здобувачів національно-мовної картини світу – і дбати про формування цієї картини світу та національного менталітету. На заняттях з української мови здобувачі мають навчитися пізнавати й відтворювати у своїй свідомості певні реалії об'єктивної дійсності, пізнавати інформацію про ціннісні пріоритети спільноти людей, аналізувати мовні одиниці, наявні в прецедентному тексті, характеризувати його стильові й жанрові ознаки, виконувати творчі роботи з використанням прецедентних висловлювань, описувати прецедентні ситуації та ін.

Висновки. Отже, національну ментальність здобувачів розглядаємо в складі ключових і предметних компетентностей, прецедентні феномени як засоби навчання на заняттях з української мови спрямовані на реалізацію навчальних, розвивальних і виховних завдань, оскільки сприяють засвоєнню здобувачами національних культурних і духовних цінностей, формуванню національної ментальності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці навчальних матеріалів для формування національної ментальності здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видайчук Тетяна. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. № 2. 2022. С. 48–62.
2. Гурбанська С. О. Національно-мовна картина світу: триада мова – культура – людина. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2021. Вип. 12 (80). С. 135–138.
3. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд: монографія. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
4. Колоїз Ж. Актуалізація прецедентності в публіцистиці Івана Багряного. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 18. С. 108–127. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v18i0.2132>

5. Колотило Т. Ментальність і менталітет: онтологічний статус та антропологічні виміри. *Актуальні проблеми філософії та соціології : науково-практичний журнал*. 2017. Вип. 15. С. 66–69. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/38066> (дата звернення: 25.10.2022).

6. Нікітіна А. В. Прецедентний текст як засіб національно-патріотичного виховання на уроках української мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки* 2015. № 7 (296). Ч. II. С. 236–243.

7. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. № 8. 2004. С. 5–7.

8. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс : посібник для студентів пед. університетів та інститутів / Кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.

9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

10. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

11. Соловйова Т. Типологія та прагматика прецедентних феноменів в українськомовному політичному дискурсі 2014 – 2019 рр. : дис. ... д. філософії (PhD) : 035 Філологія. Кривий Ріг, 2022. 236 с.

12. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.

13. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

REFERENCES

1. Vydaichuk Tetiana. Aspekty istorii ukrainskoi movy yak zasib formuvannya natsionalnoi identychnosti ta istorychnoi pam'iaty [Aspects of the history of the Ukrainian language as a means of forming national identity and historical memory]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 2. 2022. S. 48–62. [in Ukrainian].

2. Hurbanska S. O. Natsionalno-movna kartyna svitu: triada mova – kultura – liudyna [The national-linguistic picture of the world: the triad of language – culture – man]. *Naukovi zapysky natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriia «Filolohiia». 2021. Vyp. 12 (80). S. 135–138. [in Ukrainian].

3. Iermolenko S. Mova i ukraїnoznavchyi svitohliad [Language and the worldview]: monohrafiia. Kyiv : NDIU, 2007. 444 s. [in Ukrainian].

4. Koloiz ZH. Aktualizatsiia pretsedentnosti v publitsystytsi Ivana Bahrianoho. [Actualization of precedent in journalism by Ivan Bagryanyi]. *Filolohichni studii*. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. 2018. Vyp. 18. S. 108–127. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v18i0.2132> [in Ukrainian].

5. Kolotylo T. Mentalnist i mentalitet: ontolohichni status ta antropolohichni vymiry [Mentality and mentality: ontological status and anthropological dimensions]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii : naukovo-praktychnyi zhurnal*. 2017. Vyp. 15. S. 66–69. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/38066> [in Ukrainian].

6. Nikitina A. V. Pretsedentnyi tekst yak zasib natsionalno-patriotychnoho vykhovannya na urokakh ukrainskoi movy [Precedent text as a means of national-patriotic education in Ukrainian language classes]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Pedahohichni nauky* 2015. № 7 (296). CH. II. S. 236–243. [in Ukrainian].

7. Pentyliuk M., Horoshkina O., Nikitina A. Kontsepsiia kohnityvnoi metodyky navchannya ukrainskoi movy [The concept of cognitive methods of teaching the Ukrainian language]. *Dyvoslovo*. № 8. 2004. S. 5–7. [in Ukrainian].

8. Praktykum z metodyky navchannya ukrainskoi movy v zahalnoosvitnikh zakladakh: modulnyi kurs [Workshop on methods of teaching the Ukrainian language in general educational institutions: modular course] : posibnyk dlia studentiv ped. universytetiv ta instytutiv / Kol. avtoriv za red. M. I. Pentyliuk. Kyiv : Lenvit, 2011. 366 s. [in Ukrainian].

9. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillia-K, 2006. 716 s. [in Ukrainian].

10. Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky [Dictionary-reference on Ukrainian language didactics] : navch. posib. / za red. M. I. Pentyliuk. Kyiv : Lenvit, 2015. 320 s. [in Ukrainian].

11. Soloviova T. Typolohiia ta prahmatyka pretsedentnykh fenomeniv v ukrainskomovnomu politychnomu dyskursi 2014 – 2019 rr. [Typology and pragmatics of precedent phenomena in Ukrainian-language political discourse 2014–2019]. : dys. ... d. filosofii (PhD) : 035 Filolohiia. Kryvyi Rih, 2022. 236 s. [in Ukrainian].

12. Ukrainska mova. Korotkyi tлумachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv [Ukrainian language. A brief explanatory dictionary of linguistic terms] / za red. S. YA. Yermolenko. Kyiv : Lybid, 2001. 224 s. [in Ukrainian].

13. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk : entsyklopediia [Philosophical encyclopedic dictionary: encyclopedia] / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody ; holov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys, 2002. 742 s. [in Ukrainian].